

Kritika

Granica, Luan Starova, TIM press. Prijevod: Hašim Bahtijari

STA**R****D****WA** **LUAN**

Piše:

PETRA MIOČIĆ MANDIĆ

Narodno predanje rasprostranjeno zemljama čiji ga teritoriji okružuju kaže da je dno Ohridskog jezera, tamo negdje pri njegovoj sredini, kuda će od dvadesetog stoljeća prolaziti granica između dviju država, dvaju svjetova, Albanije i Jugoslavije (potom Makedonije), dom dvoglavog zmaja. Uznula se neman iz duboka, gotovo začaranog sna budi samo kako bi kaznila, rastrgala i proždrla neoprezne, nesmotrene putnike-namjernike i tako ih osujetila u pokušaju prelaska s jedne strane na drugu. Da se dvadeseto stoljeće nije dogodilo i za sobom s obiju strana vodene granice ostavilo krvav trag brutalnosti represivnog režima prema nerealiziranim prebjezima, bio bi to samo jedan dragulj u riznici usmene književnosti. Ovako je priča o zmaju uz Ohridsko jezero prerasla u priču o bezrazložnoj patnji i bezumnom stradanju.

No nije zmaj, kao što će u svojem romanu "Granica", šesnaestom iz balkanskog ciklusa artikulirati makedonsko-albanski pisac i akademik Luan Starova, naj-

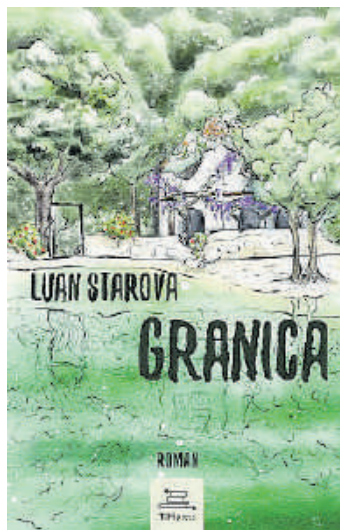
Rijetke radosti i prevladavajući problemi Starovinih u egzilu ipak zauzimaju manji dio ove opsegom nevelike, a izuzetno moćne pripovijesti makedonsko-albanskog pisca i akademika koja se može čitati i kao dio balkanske sage, ali i kao saga za sebe, najživopisniji povijesni udžbenik i detaljiziran prikaz geopolitičke i kulturne povijesti Albanije dvadesetog stoljeća

gore što se onodobnim emigrantima događalo. Za obitelji neuspješnih u njegovu svladavanju bila je to, vjerojatno i posve razumljivo, nemogućnost da dođu do svojih uhvaćenih članova, katkad i nemogućnost preuzimanja njihovih tijela, dok je one koji su, poput njegova oca, uspjeli nadmudriti zmaja, kao nagrada s druge strane dočekaos osjećaj stalnog nepripadanja, vječna podvojenost između "ovdje i sad" i "ondje i nekad" te nemogućnost ponovnog spajanja s ostatkom obitelji.

Autoru Starovi bile su tek dvije godine kad je njegova obitelj 1943., uzmičući pred fašističkim režimom, u barci prešla na drugu obalu. Za oca bio je to posve realan prijelaz, iz jedne u drugu stvarnost, za majku i metafizičko, gotovo mistično iskustvo i do smrti je nastavila vjerovati kako je uspjehu njihova pothvata pridonio i sporazum što ga je, odlučna u namjeri da spasi svoju djecu, sklopila s Bogom. Za to je, pokazat će se, platila visoku cijenu - majku ni polubrata nije nakon toga vidjela žive, a i na njihovim je grobovima zapalila svijeću tek godinama kasnije, kao gotovo sedamdeseto-

godišnja starica, osnažena spoznajom da je domovina tamo gdje si najdulje živio, sa svim problemima i radostima.

Rijetke radosti i prevladavajući problemi Starovinih u egzilu ipak zauzimaju manji dio ove opsegom nevelike, a izuzetno moćne pripovijesti koja se može čitati i kao dio balkanske sage, ali i kao saga za sebe, najživopisniji povijesni udžbenik i detaljiziran prikaz geopolitičke i kulturne povijesti Albanije dvadesetog stoljeća. Naime, iako se postavlja u pripovjedačku poziciju, Starova sebe naziva "unukom i sinom naratora", a narativno vodstvo s najvećim poštovanjem prepušta svojem djedu na čijem su životu raspad Osmanskog Carstva,

pojava nove granice i stvaranje države ostavile bolan trag. Teškoćama unatoč, zakleo se tad da neće napuštati kuću u Pogradecu i do smrti je djelovao kao aktivan promatrač društvenopolitičkih zbivanja, zarobljenik kojemu je pogoričeno sužanjstvo omogućilo da bolje razumije potrebu za crtom razgraničenja i time je više prezire. Iako

KAD LEGENDA O OHRIDSKOM ZMAJU POSTAJE PRIČA O BEZRAZLOŽNOJ PATNJI I BEZUMNOM STRADANJU

kronološki u neposrednom slijedu, Luan Starova djedovo i očevo poimanje granice razdvaja onim baki-
nim i majčinih čije je iskustvo egzila umnogome stvarnije, obje su zarana spoznale što znači ostaviti obitelj, onu prvu, nuklearnu, s druge strane i, još gore, kako je to od nje se kulturološki i simbolički odvojiti čak i nakon dobivanja prilike, makar kratkoročno, povratka.

Jer granica, na više će mjesta poentirati Starova, nije samo arbitrarna crta razdvajanja dvaju teritorija, počesto apsurdna podjela jednog naroda na dva dijela, prelaskom granice ona postaje crta razdvajanja dvaju identiteta. Autor se, zapravo, ne bavi uobičajenim pitanjem koje pritišće ramena druge generacije migranata, ne propituje je li njemu kudikamo teže nego ocu i osjeća li veći pritisak želje i potrebe za uspjehom. Umjesto toga, zanima ga identitarna podjela i očeva odluka da, njoj unatoč, ostane u Makedoniji, uz "malu granicu" i dopusti joj da ga zauvijek, poput magneta, privlači pa odbija i da prema njoj osjeti i strah i udivljenje. Tim će teretom, kao da zaključuje Starova ovu povijest obitelji i zemlje sažetu u jednoj crti, biti opterećene i nadolazeće generacije. Možda čak i kad granice više ne bude...